

УДК 92(430) «1939/45»

DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283745

Михайл ГРАНД

аспірант кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100
(author@mikhailgrand.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3587-2162>

Бібліографічний опис статті: Гранд, М. (2023). Оцінка Костем Паньківським діяльності українських політичних і громадських організацій у роки Другої світової війни (1939–1945). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 201–215. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283745>

ОЦІНКА КОСТЕМ ПАНЬКІВСЬКИМ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939–1945)

Анотація. *Мета статті* – на основі аналізу спогадів Костя Паньківського розкрити його оцінні візії щодо діяльності українських політичних і громадських організацій у роки Другої світової війни, передовсім у часі німецької окупації. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше проаналізовано висловлені К. Паньківським оцінки діяльності українських політичних і громадських організацій у роки німецької окупації. **Методологічною основою** дослідження стали принципи історичності, науковості, авторської об'єктивності, загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-системний, історико-типологічний) методи дослідження.

© Михайл Гранд, 2023

Висновки. У своїх працях К. Паньківський оцінював різні політичні і громадські організації, до діяльності яких був причетний різною мірою. З представниками деяких, наприклад, організації українських націоналістів (ОУН), він спілкувався, контактував, у діяльності інших брав опосередковану або безпосередню участь (Національна Рада, Український крайовий комітет, Український центральний комітет). Критикою і осудом були сповнені оцінки діяльності ОУН. К. Паньківський засуджував розкол в ОУН, взаємоборювання бандерівців і мельників, прагнення оунівців встановити контроль над українським громадсько-політичним життям, невміння співпрацювати з досвідченими українськими політичними і громадськими діячами, залучення до ОУН великої кількості непідготовлених кадрів сільської і шкільної молоді. Відзначимо, що його критика подекуди була несправедливою, упередженою і помилковою. Натомість він високо оцінював діяльність Національної Ради, хоча й констатував її вплив лише в моральній площині. Аналітичною, з підкресленням здобутків і невдач, завдань і недопрацювань, К. Паньківський аналізував діяльність Української допомогою акції, Українського крайового комітету і Українського центрального комітету.

Ключові слова: Кость Паньківський, Організація українських націоналістів, Національна Рада у Львові, Український центральний комітет, нацистська окупація.

Mykhail GRAND

Graduate Student at the Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko street, Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (author@mikhailgrand.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3587-2162>

To cite this article: Grand, M. (2023). Otsinka Kostem Pankivskym diialnosti ukrainskykh politychnykh i hromadskykh orhanizatsii u roky Druhoi svitovoi viiny (1939–1945) [Assessment by Kost Pankivsky of the activities of ukrainian political and public organizations during World War II (1939–1945)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia –*

Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 201–215.
doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283745> [in Ukrainian].

ASSESSMENT BY KOST PANKIVSKY OF THE ACTIVITIES OF UKRAINIAN POLITICAL AND PUBLIC ORGANIZATIONS DURING WORLD WAR II (1939–1945)

Summary. *The purpose of the article is to reveal K. Pankivskyi's evaluative vision of the activities of Ukrainian political and public organizations during the Second World War, primarily during the German occupation based on the analysis of Pankivskyi's memoirs. The scientific novelty lies in the fact that for the first time K. Pankivskyi's assessments of the activities of Ukrainian political and public organizations during the years of German occupation have been analyzed. The methodological basis of the research was the principles of historicism, author's objectivity, its scientific nature general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special-historical (historical-genetic, historical-systemic, historical-typological) research methods. The Conclusions.* In his writings, K. Pankivsky gave assessment to various political and public organizations, in the activities of which he was involved to varying degrees. With representatives of some, like organizations of Ukrainian nationalists (OUN), he was in contact while taking an indirect or direct part in the activities of others (National Council, Ukrainian Regional Committee, Ukrainian Central Committee). Assessments of the activities of the OUN were full of criticism and condemnation. K. Pankivsky condemned the split in the OUN, the struggle between Bandera and Melnyk adherents, the desire of the former to establish control over Ukrainian social and political life, the inability to cooperate with experienced Ukrainian political and public figures, and the involvement of a large number of untrained village and school youth in the OUN. It should be noted that his criticism was sometimes unfair, biased and erroneous. Instead, he highly appreciated the activity of the National Council, although he noted its influence only in the moral plane emphasizing achievements and failures, tasks and shortcomings, K. Pankivsky analyzed the

activities of the Ukrainian Aid Action, the Ukrainian Regional Committee and the Ukrainian Central Committee.

Key words: *Kost Pankivsky, Organization of Ukrainian Nationalists, National Council in Lviv, Ukrainian Central Committee, Nazi occupation.*

Постановка проблеми. Питання персоніфікації історії, дослідження життєвого шляху, діяльності та творчої спадщини визначних її діячів стали одним із важливих завдань історичної науки. Праці, присвячені біографічній традиції, відіграють нині все більш значиму роль. Увагу науковців привертають передусім імена тих українських діячів, діяльність та творчість яких у роки панування тоталітарної системи на українських землях фальшувалась чи взагалі була вилучена з наукового та суспільного обігу. До таких діячів, які перебували на вістрі боротьби за національне збереження та культурний розвиток західноукраїнських земель, належав Кость Паньківський (1897–1974). Його оцінки і візії громадсько-політичного життя окупованої нацистами Галичини у роки Другої світової війни є важливим джерелом для формування інтелектуальної біографії зазначеного діяча.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, в сучасній історичній науці майже відсутні дослідження, які б висвітлювали в повному обсязі життя та діяльність К. Паньківського. Характеристику праці К. Паньківського як правника у міжвоєнні роки відображено у статті В. Боечка і Т. Чехович (Boyechko & Chekhovych, 2019). У дисертації Р. Яблонського окреслено роль К. Паньківського у діяльності Державного Центру УНР (Яблонський, 2021). Важливим джерелом є книги спогадів К. Паньківського: «Від Держави до Комітету», «Роки німецької окупації», «Від Комітету до Державного Центру» (Паньківський, 1957; Паньківський 1965; Паньківський, 1968). В. Кубійович повторив слушну думку І. Кедрина, про те, що спогади К. Паньківського є одним з найкращих творів української мемуаристики (Кубійович, 2000, с. 151). Спогади К. Паньківського як джерело до вивчення національної політики Німеччини у Східній Галичині (1941 – 1944) простудіював М. Галів (Галів, 2017). Тож на основі аналізу історіографії доводиться констатувати,

що на сьогодні немає студій, які б аналізували оцінні погляди К. Паньківського щодо діяльності українських політичних і громадських організацій у роки Другої світової війни.

Мета статті – на основі аналізу спогадів К. Паньківського розкрити його оцінні візії щодо діяльності українських політичних і громадських організацій у роки Другої світової війни, передовсім німецької окупації.

Виклад основного матеріалу. У своїх працях мемуарного і водночас дослідницького характеру К. Паньківський оцінював різні політичні і громадські організації, до діяльності яких був причетний різною мірою. З представниками деяких, наприклад Організації українських націоналістів (ОУН), він спілкувався, контактував, у діяльності інших брав опосередковану або безпосередню участь. Звісно, сформовані ним оцінки, висловлені і викристалізовані пізніше (у 1950–1960-х рр.), дають змогу розкрити лише політичні, національні та ціннісні візії громадсько-політичного діяча. Проте їх не завжди можна вважати адекватними описами подій, процесів та вчинків людей.

Складністю і неоднозначністю відзначаються оцінки К. Паньківським діяльності ОУН. Як адвокатів, у 1930-х рр. йому доводилося виступати захисником заарештованих польською владою українських націоналістів під час судових засідань. Тож він мав змогу познайомитися не лише з чільними та активними діячами ОУН, але й пізнати ідеологію, цілі та завдання організації. Однак у роки Другої світової війни, як, зрештою, й у післявоєнні роки правник доволі критично характеризував діяльність ОУН.

Так, К. Паньківський у дещо тьмяних тонах описав обставини проголошення Акту відновлення української державності 30 червня 1941 р. Відзначимо, що він не був присутній на зібранні Національних зборів в будинку «Просвіти» у Львові, а лише зібрав розповіді деяких очевидців. Відтак зазначив, що у присутніх викликала застереження «надто самопевна» форма Акту про відновлення української державності (помилково вживає поняття «створення держави»), та «декрету провідника Степана Бандери ч. 1 про покликання правління». К. Паньківський зазначив: «Та передовсім у всіх учасників зборів, з якими я зустрівся, ті збори викликали розчарування і занепокоєння. Від передового представника ОУН, який прийшов до Львова разом з

німецьким військом, проголосив «державність» та подав до відома іменування себе «головою правління», громада чекала свого роду громадського звіту про те, що зробила організація для справи за час довгих двох років, коли край мусів мовчати, та як вона розуміє свої завдання. Люди хотіли хоч приблизно знати, що несуть Україні і організація, і німці – яку конструктивну програму та який плян конструктивного домовлення має з німцями керівництво організації. Про ці справи на зборах не було мови» (Паньківський, 1957, с. 31–32). Доволі дошкульними були слова К. Паньківського, що змістом промови Я. Стецька і всіх наступних представників Проводу ОУН, які згодом прибули до Львова, була «Дешева революційна агітка» (Паньківський, 1957, с. 32). Припускаємо, що він все ж не мав на увазі Акт відновлення української державності, хоч як правник чудово розумів певні юридичні недоліки цього документа.

Попри все помітною є спроба К. Паньківського у своїх спогадах знецінити державницькі кроки ОУН. Він зазначив, що львів'яни спокійно сприйняли «проголошення», бо два роки більшовицької окупації навчили їх «мовчати і слухати, не дивуватися та дивитися. чим воно скінчиться». Ще більш знецінювально прозвучали слова К. Паньківського, який вважав, що львів'яни більше уваги приділяли питанню утворення міської управи, ніж наразі «непрогляденому» питанню держави (Паньківський, 1957, с. 32).

Підкреслював К. Паньківський начебто негативне ставлення львів'ян до питання лідерства і розколу в ОУН. Він зазначив, що звістка про розкол в організації ще не була відомою мешканцям Львова. При цьому підкреслив відмінності між двома лідерами: голова ПУН Андрій Мельник «був загально відомий як полковник Січових Стрільців у Києві та поважний громадський діяч за польських часів у Львові», а Бандеру знали як провідника Крайової Екзекутиви ОУН та «керівника терористичної діяльності», якого знали з огляду на два великі судові процеси 1930-х рр. (Паньківський, 1957, с. 33). Згодом К. Паньківський надзвичайно гостро засуджував розкол ОУН, характеризуючи його як «національний злочин» (Паньківський, 1965, с. 142).

Упереджене ставлення К. Паньківського до членів ОУН, передовсім бандерівців, проявилось і некоректному порівнянні

більшовиків та оунівців, у «способі поведінки» яких, начебто, не можна було помітити різниці методів. На його думку, «Провідні особи ОУН» принесли з собою такі ж методи, що й більшовики: «неправду, старшуння», до яких далися «розбрат і ненависть», «Нас вражали: недостача достоїнства, що його мусіла б вимагати справа, яку називали святою; неповага, з якою відносилися до літніх, поважних громадян із роками щирої громадської праці; неправда, якою нас годували та ще й казали вірити в неї; наслідування большевицьких стилів з «великими Національними Зборами», які «пройшли серед небувалого одушевлення» (Паньківський, 1957, с. 50), – писав К. Паньківський.

Правник і громадський діяч безпідставно закидав провідникам ОУН відсутність відповідальності, бо ж замість усунути «проблему розбиття організації» вони висунули «ілюзію будови української державности під своїм проводом». На його категоричну думку, оунівці «не доросли» до того, щоб узяти в свої руки керівництво державотворчими процесами. На думку К. Паньківського, провідники ОУН мали залучити до розбудови держави фахівців, навіть, при потребі, представників інших національностей («неукраїнців»). При цьому треба було проявити «державницький підхід і такт», проте провідники ОУН звикли до конспіративної діяльності, до політики «доконаних фактів», а тому «не поставили справи державности як загальної справи, але поставили її як справу вузько партійну» (Паньківський, 1957, с. 52–53). Свою оцінку К. Паньківський підсилив й думкою, висловленою відомим галицьким політичним і громадським діячем К. Левицьким, який вів перемовини з представниками двох гілок ОУН на початку липня 1941 р. у Львові: «Також виявленою була нездатність ОУН до якоїсь конструктивної дії в ширшому національному масштабі та невміння вийти із кола своїх партійних інтересів» (Паньківський, 1957, с. 72). Не можемо бути певними, що К. Левицький справді висловлював таку думку, хоча, припускаємо, досвідченого галицького політика непокоїло завзяте протистояння між мельниківцями і бандерівцями.

Відзначимо, що у цих інвективах проявляються ліберальні політичні погляди К. Паньківського, його розуміння політичного процесу як загальнонаціональної справи із залученням різних політичних, громадських сил і фахівців, які б ставили за мету

утворення і розбудову української державності. У словах про те, що «українське громадянство не почувало себе співтворцем актів (відновлення української державності. – Авт.) і не почувало себе відповідальним за них» проглядається не просто прагнення К. Паньківського дискредитувати ОУН, але і його уявлення про державність як громадсько-політичну ініціативу. Безумовно, критика ОУН з боку К. Паньківського була несправедливою, адже Я. Стецько і його соратники зробили спробу залучити до Державного Правління професіоналів з різних сфер суспільного життя (зокрема і самого К. Паньківського). З іншого боку, він слушно відзначив і певні організаційні недоліки, адже конспіративна методика діяльності і опора на власні революційні сили, що було перевагою і єдиною запорукою ефективності у 1930-х рр., у нових реаліях відігравали неоднозначну роль, подекуди допомагаючи, а подекуди й перешкоджаючи державотворчим поривам ОУН.

У праці «Роки німецької окупації» (1965) К. Паньківський висловив ще різкішу критику на адресу ОУН. Припускаємо, що на це вплинула гостра полеміка, яка розгорілася в діаспорній періодиці між ним і представниками націоналістичних організацій. У цей час він назвав ОУН «важкою проблемою нашого національного життя за польської й за німецької окупації», організацією, з якою «ніколи не було легко жити українському легальному світові в Галичині» (Паньківський, 1965, с. 141). До своїх попередніх обвинувачень він додає такі: залучення до організації, навіть під примусом, великої кількості непідготовленої сільської і шкільної молоді; використання нечесних методів, гіпокрізія (лицемірство), явища «конфіденціалізму» (зрадництва і співпраці з ворогом); привнесення до українського національного життя під час німецької окупації «розбрату, двоподілу і братовбивства» (Паньківський, 1965, с. 141). К. Паньківський, очевидно, був переконаний у тому, що до загибелі чільних членів ОУН-М Я. Барановського та М. Сціборського були причетні бандерівці (Паньківський, 1957, с. 95).

Критикував К. Паньківський і антинімецькі акції ОУН і УПА, оскільки вони призводили до німецьких масових репресій і безневинних жертв – страти заручників окупантами. В одній зі своїх статей він згадав лише один такий випадок, коли у листопаді

1942 р. за вбивство членами ОУН берлінського гестапівця у Львові, було розстріляло 100 українських заручників (Паньківський, 1964, с. 31). Проте в книзі спогадів правник писав про вбивства ОУН німецьких урядників і, відповідно, страти німцями українських заручників як поширене явище. «Думка, що рішення експропріювати магазин або вбити якогось маленького німецького урядовця тягне за собою непропорційно високі жертви з боку громадянства, що жертвами у кожному випадку є передовсім безпомічні старші люди, жінки й діти, не приходила до голови керівників організацій, які мали давати людям захист. Цим ніхто не турбувався. Доля, яка чекає сотню людей за один непродуманий і в більшості випадків непотрібний вчинок – не цікавила їх ніже крихітки» (Паньківський, 1965, с. 289), – безапеляційно стверджував правник.

Зрозуміло, це було цілком помилкове обвинувачення, бо найвище керівництво ОУН-Б і УПА завжди зважувало наслідки своїх акцій й застерігало підпорядковані їм структури від непродуманих кроків, що можуть стати причиною безпідставних жертв з боку мирного населення. Однак не виключаємо й того, що низові осередки націоналістичного підпілля інколи змушені були діяти «по ситуації», приймати непрості рішення задля розвитку визвольного руху й протидії агресивним планам німецьких нацистів. Зрештою, К. Паньківському, формулюючи свої обвинувачення на адресу ОУН і УПА, варто було подумати й про те, що рухи Опору в окупованих нацистами європейських країнах також завжди ставали перед подібним вибором.

Перебуваючи в Німеччині на завершальному етапі Другої світової війни, а потім у таборах переміщених осіб (Ді-Пі), К. Паньківський знову відзначав і негативно оцінював протистояння між ОУН-М і ОУН-Б. При цьому наголошував: «Фронт боротьби двох груп колись одної ОУН був головним з усіх фронтів» (Паньківський, 1968, с. 185). Однак відзначав, що мельниківці, хоч і не викинули зі своєї проблеми «революційної боротьби», проте діяли «без терору», а їхня діяльність була цілком легальною, подібною до діяльності партій та «неревольюційних груп» (Паньківський, 1968, с. 185).

Доволі стриманими були оцінки К. Паньківським діяльності Ради Сеньойорів, перейменованої та реорганізованої у Національну

Раду. Як відомо, К. Паньківському довелося стати її генеральним секретарем та від імені Національної Ради представляти українську громадськість у стосунках з німецькими окупантами. Правник зізнається, що мав великі сумніви з приводу прийняття цих обов'язків й навіть зізнався, що ця «діяльність» привела до його хвороби у серпні 1941 р. (Паньківський, 1957, с. 83, 89; Паньківський, 1956, с. 8–10). Однак він піднесено відгукувався про голову Національної Ради К. Левицького і протектора цього органу митрополита А. Шептицького: «В особах наших сеньйорів ми бачили ті моральні цінності, які нам були потрібні. Вони передавали нам велику традицію громадської думки і духовости своїх часів. Удержання престижу їх імен – тим самим престижу Національної Ради – лежало у нашому інтересі, і особистому, і громадському» (Паньківський, 1965, с. 24). К. Паньківський, вже будучи головою Українського крайового комітету (УКК), двічі-тричі на тиждень складав звіт К. Левицькому про діяльність комітету, проте визнавав, що Національна Рада не була дійсним керівним центром у тодішній дійсності, її значення обмежувалося моральним впливом і лише в цьому була її сила (Паньківський, 1965, с. 25).

Значно більш насичена фактичним матеріалом і оцінювальними твердженнями та частина спогадів К. Левицького, яка стосувалася діяльності УКК, а пізніше Українського центрального комітету (УЦК). Перед цим він коротко розповів про функціонування Української допомогової акції (УДА), утвореної в липні 1941 р. Згідно з думкою К. Паньківського, УДА мала вже характер затверджені німцями установи, яка належала до категорії тих, що підлягають німецьким урядовим чинникам. Вона провадила «живу діяльність», творила свої відділи й підпорядковані їм заклади (наприклад, у Дрогобичі – станицю для полонених, харчівню для потребуючих, дитячий садок, гуртожиток для учнів) (Паньківський, 1965, с. 35–36). Зрештою, УДА була включена до структури УКК на правах відділу суспільної опіки. К. Левицькому довелося вжити дисциплінарних заходів, щоб упорядкувати роботу відділу (Паньківський, 1965, с. 37).

Три з половиною роки (від вересня 1941 р.) К. Паньківський працював головою УКК та заступником голови УЦК, назвавши їх роками «співпраці з німцями» (Паньківський, 1965, с. 14). Як

відзначив В. Кубійович, ситуація К. Паньківського як голови УКК не була легкою: він мусив балансувати між нереальними вимогами Національної Ради і німецькою дійсністю (Кубійович, 1970, с. 9). Пишучи свої спогади під час еміграції у США, передовсім намагався підкреслити винятково харитативну місію УКК та УЦК, а також підкреслював участь цих організацій у порятунку євреїв. При цьому назвав декілька імен, яким «на власну відповідальність» він видав довідки про українську національну приналежність (Мартин Лібесман, Софія Таранько). «Робили ми, що могли, щоб приміщувати знайомих жидів на роботу, навіть і в самому комітеті» (Паньківський, 1965, с. 73), – зауважив він, при цьому підкресливши небезпеку, яка загрожувала йому і колегам у разі викриття.

Водночас К. Паньківський підкреслював масштаби громадської підтримки УКК. Він розповів про громадську збірку на користь комітету з нагоди коляди на початку 1942 р., яка принесла до бюджету організації «поважні суми». Така підтримка, на думку автора спогадів, була «доказом зрозуміння нашої роботи громадянством і прихильного ставлення та довір'я громадянства до керівництва комітету, а цей успіх був також доказом координації і співпраці комітетських клітин» (Паньківський, 1965, с. 99). Безумовно, К. Паньківський мав рацію щодо громадської підтримки керованої ним організації, але водночас ці акценти у спогадах мали на меті підкреслити суспільну необхідність, а відтак певну легітимність (на основі природного права) УКК, який виник з санкції окупаційних властей, але все ж був необхідним для українського народу Галичини організаційним чинником.

Без емоційних оцінок характеризував К. Паньківський припинення діяльності УКК і його включення в структуру УЦК (березень 1942 р.). Він підкреслив своє розуміння, що УКК був тимчасовим утворенням від початку існування, однак вказав на деякі непорозуміння між краківським і львівськими осередком УЦК (Паньківський, 1965, с. 152, 159). Цікавою все ж є ботанічна метафора К. Паньківського при зіставленні УЦК і УКК: він порівняв УЦК з вирощеною в оранжерей рослиною, тоді як УКК, на його думку, виріс на власному ґрунті. УЦК постав і працював на польській етнічній території і тому був в основному «еміграційною установою». Тільки підпорядкованість незначних простором і

числом населення окраїн Холмщини, Підляшшя, Посяння і Лемківщини «давали їй подих рідної землі» (Паньківський, 1965, с. 15). Вочевидь, як галичанин, К. Паньківський підносив значення і вплив УКК порівняно з УЦК.

Правник не забув наголосити на масштабах діяльності УКК, які, на його думку, переважали обсяги роботи УЦК в Генеральній Губернії (ГГ). «Оцінюючи справи з погляду тодішньої загальної ситуації окупованих німцями країв, положення галицької землі було не найгірше. Нам здавалося, що існування окремого керівництва українського життя в Галичині, зі сповидом співучасті в адміністрації, було корисне. Об'єднання з краківським УЦК ставило нас на тлі цілоти ГГ знову в ролі народу другої кляси і національної меншости» (Паньківський, 1965, с. 155), – резюмував К. Паньківський. Він був переконаним прихильником збереження певної автономії структур колишнього УКК у складі УЦК після об'єднання цих комітетів у березні 1942 р. Правник стверджував, що «життя диктувало децентралізацію праці УЦК», зокрема треба було зміцнити роботу осередків УЦК в Краківському і Люблінському дистриктах ГГ. Він також наголошував на потребі диференціювати взаємини з німецькою окупаційною владою на теренах «старого ГГ» та в Галичині. Проте, зауважив, що голова УЦК проф. Володимир Кубійович виступав за централізацію УЦК, посилаючись на статут організації і попередній досвід. Він відкинув пропозиції К. Паньківського «не заводити нагло гострих змін у Львові» (колишніх структура УКК), й призначив керівниками відділів представників УЦК, а колишніх очільників відділів УКК призначив заступниками (Паньківський, 1965, с. 161).

Загалом К. Паньківському як правникові і поміркованому громадському діячеві вдалося налагодити плідну співпрацю з В. Кубійовичем. Останній залишив схвальну оцінку особистих і професійних якостей свого заступника: «На щастя, наша співпраця з д-ром Паньківським склалася гармонійно, попри деякі різниці в поглядах на актуальні справи, наші різні темпераменти та спроби своїх і чужих порізнити нас. Ми виступали назовні завжди одно згідно, і це передусім завдяки поставі д-ра Паньківського; нас в'язала доля, і наші особисті взаємини переросли на приятельську, яка залишилася й надалі» (Кубійович, 1970, с. 104). В. Кубійович

цінував «чесність і джентльменство», товариськість К. Паньківського (Кубійович, 1970, с. 142).

Як заступник голови УЦК, К. Паньківський доволі детально, із використанням документів, розповів у своїх спогадах про діяльність різних відділів УЦК, а також громадських організацій («Просвіта», «Союз українок» та ін.), які працювали під егідою УЦК й під дещо іншими назвами упродовж німецької окупації 1941–1944 рр. Автор спогадів наводив здобутки і недоліки в діяльності цих структур, аналітично виокремлював завдання і проблеми в їх реалізації. Підсумовуючи діяльність УЦК, усіх його структур в умовах німецької окупації, К. Паньківський патетично писав: «Наш національний організм виявив себе ... організмом здоровим. Ми перебороли труднощі, які принесла війна, большевицька окупація і прихід німців. [...] Ми як нація в цілому, а не якась партія чи група, сказали своє слово, виразне і зрозуміле всьому світові, не хвилинними маніфестаціями, але своєю поставою і своїм чином. Ніхто з нас, що жили і працювали тоді в Галичині, не чекав з приходом німців дозволу, але сам із власної ініціативи і власного бажання переймав установу, в якій я працював, для української держави тієї, що «мусіла» постати на наших землях із відходом большевиків» (Паньківський, 1965, с. 430). Як бачимо, уже перебуваючи на еміграції, К. Паньківський оцінював свою працю і діяльність УЦК як націєзбережувальну і державотворчу, чітко стоячи на позиціях максимальної участі громадськості у політичних процесах розбудови фундаменту майбутньої Української держави.

Висновки. Отже, у своїх працях мемуарного і водночас дослідницького характеру К. Паньківський оцінював різні політичні і громадські організації, до діяльності яких був причетний різною мірою: ОУН, Національна Рада, УКК, УЦК. Звісно, сформовані ним оцінки, були висловлені і викристалізовані пізніше (у 1950–1960-х рр.), однак вони дають змогу розкрити політичні, національні та ціннісні візії громадсько-політичного діяча. Критикою і осудом були сповнені оцінки діяльності ОУН. К. Паньківський засуджував розкол в ОУН, взаємопоборювання бандерівців і мельників, прагнення оунівців встановити контроль над українським громадсько-політичним життям, невміння співпрацювати з досвідченими українськими політичними і

громадськими діячами, залучення до ОУН великої кількості невідготовлених кадрів сільської і шкільної молоді. Відзначимо, що його критика подекуди була несправедливою, упередженою і помилковою, диктувалася ліберальними поглядами й особистими антипатіями. Натомість він високо оцінював діяльність Національної Ради, хоча й констатував її вплив лише в моральній площині. Аналітичною, з підкресленням здобутків і невдач, завдань і недопрацювань, К. Паньківський аналізував діяльність УДА, УКК і УЦК. Перспективним напрямом подальших досліджень є з'ясування поглядів К. Паньківського на національні відносини в Галичині упродовж першої половини ХІХ ст.

Джерела та література

- Галів, М.** (2017). Спогади К. Паньківського як джерело до вивчення національної політики Німеччини у Східній Галичині (1941–1944 рр.). *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів III-ї Міжнародної науково-практичної конференції*. Баку – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 49–51.
- Кубійович, В.** (1970). Мені 70. Париж-Мюнхен: НТШ.
- Кубійович, В.** (2000). Володимир Кубійович. Том II. Мемуари. Роздуми. Вибрані листи. Париж-Львів-Фенікс: Українська академія друкарства.
- Паньківський, К.** (1956). Перед п'ятнадцяти роками. *Листи до приятелів*, 10, 8–10.
- Паньківський, К.** (1957). Від держави до комітету. Нью-Йорк: Ключі.
- Паньківський, К.** (1964). Репресії й анархія. *Листи до приятелів*, 7–8, 29–36.
- Паньківський, К.** (1965). Роки німецької окупації. Нью-Йорк–Торонто.
- Паньківський, К.** (1968). Від комітету до Державного Центру. Нью-Йорк–Торонто: Ключі.
- Яблонський, В. М.** (2021) Діяльність Державного центру УНР в екзилі (1921–1992 рр.). Дисертація... докт. іст. наук. Київ.
- Boyechko V., & Chekhovych T.** (2019). Lawyer's and public activity of Kost Pankivskyi in the 1930s. *Skhidnoievopeyskiy Istorychnyy Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 13, 158–167.

References

- Boyechko, V., & Chekhovych, T.** (2019). Lawyer`s and public activity of Kost Pankivskyi in the 1930s. [*Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*], 13, 158–167 [in English].
- Haliv, M.** (2017). Spohady K. Pankivskoho yak dzherelo do vvychennia natsionalnoi polityky Nimechchyny u Skhidnii Halychyni (1941–1944 rr.) [K. Pankivskyi`s memoirs as a source for the study of German national policy in Eastern Galicia (1941–1944)] *Fundamentalni ta prykladni doslidzhennia: suchasni naukovopraktychni rishennia i pidkhody – Fundamental and applied research: modern scientific and practical solutions and approaches*. Zbirnyk materialiv III-yi Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. Baku – Uzhhorod – Drohobych: Posvit, 49–51 [in Ukrainian].
- Iablonskyi, V. M.** (2021). Diialnist Derzhavnoho tsentru UNR v ekzyli (1921–1992 rr.) [Activities of the State Center of the Ukrainian People's Republic in Exile (1921–1992)]. Dysertatsiia... dokt. ist. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Kubiiovych, V.** (1970). *Meni 70 [I am 70]*. Paryzh–Munchen: NTSh [in Ukrainian].
- Kubiiovych, V.** (2000). Volodymyr Kubiiovych. Tom II. Memuary. Rozdumy. Vybrani lysty [Volodymyr Kubiyovych. Volume II. Memoirs. Reflections. Selected letters]. Paryzh–Lviv–Feniks: Ukrainska akademiia drukarstva [in Ukrainian].
- Pankivskyi, K.** (1956). Pered piatnadtsiaty rokamy [Fifteen years ago]. *Lysty do pryiateliv – Letters to friends*, 10, 8–10 [in Ukrainian].
- Pankivskyi, K.** (1957). Vid derzhavy do komitetu [From the State to the Committee]. New-York: Kliuchi [in Ukrainian].
- Pankivskyi, K.** (1964). Represii y anarkhiia [Repression and anarchy]. *Lysty do pryiateliv – Letters to friends*, 7–8, 29–36 [in Ukrainian].
- Pankivskyi, K.** (1965). Roky nimetskoï okupatsii [Years of German occupation]. New-York–Toronto [in Ukrainian].
- Pankivskyi, K.** (1968). Vid komitetu do Derzhavnoho Tsentru [From the Committee to the State Center]. New-York–Toronto: Kliuchi [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.